

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

ТКАЧУК ТАМАРА ОЛЕКСІЇВНА

УДК 82.091:821.162.1 + 821.161.2 “XIX/XX”

**СТАНІСЛАВ ПШИБИШЕВСЬКИЙ І УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА
КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ:
РЕЦЕПЦІЯ І ТИПОЛОГІЯ**

10.01.05 – порівняльне літературознавство

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Тернопіль – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі світової літератури Інституту філології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор філологічних наук, професор
МАТВІЙШИН Володимир Григорович,
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», завідувач кафедри світової літератури.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, старший науковий співробітник
НАХЛІК Євген Казимирович,
керівник Львівського відділення Інституту літератури
ім. Т. Г. Шевченка НАН України;

кандидат філологічних наук, доцент
БУДНИЙ Василь Володимирович,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
кафедра теорії літератури і порівняльного літературознавства.

Захист відбудеться «16» грудня 2011 року о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 58.053.02 по захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук при Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка за адресою: 46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2, тел.: 43-58-65.

Із дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (46027, м. Тернопіль, вул. Максима Кривоноса, 2).

Автореферат розісланий «11» листопада 2011 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. В. Папуша

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження і стан її наукової розробки. Упродовж століть українська і польська літератури перебували в стані творчого діалогу, що сприяло їхньому взаємозбагаченню й обміну власними культурними цінностями. Громадсько-культурні перетворення, що відбулися в Європі, зокрема й у слов'янському світі, в кінці XIX – на поч. XX ст., епохальні відкриття в різних царинах людської думки зумовили трансформацію світоглядних позицій, апологетизацію абсолютної творчої свободи, естетизацію прекрасного, взаємопроникнення різновидів мистецтв, спричинене впливом філософії, релігії, психології, перенесення кута зору на внутрішній світ людини. На тлі цих змін відбувалося формування творчої особистості польського письменника, прозаїка, есеїста, драматурга, літературознавця Станіслава Пшибишевського (1868–1927 рр.).

Літературно-художня спадщина польського митця займає важливе місце в історії розвитку загальноєвропейського літературного процесу. Вона позначилася на культивуванні й утвердженні модерністського дискурсу в слов'янському (польському, українському, російському, хорватському, чеському, білоруському, болгарському), німецькому і скандинавському культурно-духовних світах, що засвідчує досвід вивчення творчості С. Пшибишевського російськими (Н. Гергало, А. Москвін, О. Цибенко), чеськими (К. Крейчі, З. Неджеля, Г. Янашек-Іванічкова), хорватськими (Н. Кошутіч-Брозович, Я. Стаднікевич-Кереп), болгарськими (К. Вежбіцька, Б. Крупський), білоруськими (В. Стохель), словацькими (Й. Гвіщ), французькими (М. Герман), німецькими (Г. Клім) й американськими (Й. Вейшель, Г. Зольман, І. Шведе) дослідниками.

Попри наявний в українському і зарубіжному літературознавстві досвід студіювання творчості С. Пшибишевського, вона зберігає свій актуальний гносеологічний потенціал. Вітчизняні науковці Г. Вервес, В. Гаккебуш, Т. Гундорова, В. Лесин, І. Михайлин, В. Моренець, Є. Нахлік, С. Павличко, В. Панченко, Н. Паскевич, Ф. Погребенник, Я. Поліщук, Р. Радишевський, М. Рудницький, С. Хороб, С. Яковенко, Я. Ярема та інші, вчені української діаспори Л. Луців, О. Черненко зосередили увагу на значущості творчого доробку письменника в українському літературному процесі кінця XIX – поч. XX ст.

Чи не вперше в українському літературознавстві С. Яковенко в монографії „Романтики, естети, ніцшеанці” (2006) охарактеризував домінантні ідеї праць С. Пшибишевського на тлі літературно-критичної думки в Україні та у Польщі кінця XIX – поч. XX ст. У сфері типологічної проблематики до студіювання творчості С. Пшибишевського зверталися В. Хархун (типологія модерністського дискурсу в українській та польській літературах на прикладі творчості В. Винниченка і С. Пшибишевського, 1999), Т. Гундорова (модернізм як еротика „нового” в художньому доробку С. Пшибишевського і В. Винниченка, 2000), Н. Паскевич (типологічні

відповідності й відмінності в драматургії С. Пшибишевського і В. Винниченка, 2000), Г. Веселовська (значення драматургії С. Пшибишевського в розвитку Київських театрів 1900–х років, 2003), І. Михайлин (новаторство С. Пшибишевського і М. Вороного в розвитку „нової драми”, 2008). При цьому в українському літературознавстві не існує жодного монографічного дослідження, присвяченого творчості С. Пшибишевського. Загалом можна стверджувати, що проблема рецепції художньої спадщини С. Пшибишевського в українському літературному дискурсі залишилася поза увагою науковців. Незважаючи на їхні намагання по-новому проаналізувати доробок польського митця, вагомих зрушень у висвітленні входження його творчості в український культурний простір не відбулося.

Першість у процесі систематизації творчості польського письменника належить російському перекладачеві В. Висоцькому та московському видавництву В. М. Сабліна, яке вже в 1905 році опублікувало восьмитомне зібрання творів С. Пшибишевського. У Польщі подібне повне зібрання творів у шести томах виходило друком упродовж 1923–1929 рр. У Німеччині, де 1892 р. відбувся творчий дебют письменника, у видавництві „Ігел” (Падерборн) під керівництвом М. Шардта лише у 1990 р. було розпочато роботу над восьмитомним виданням художнього доробку С. Пшибишевського, яку завершено в 1995 р. У Львові ж його твори окремими виданнями мовою оригіналу друкувалися починаючи з 1898 р., зокрема, було опубліковано близько десяти художніх творів С. Пшибишевського.

У працях російських дослідників Н. Гергало, С. Давидова, А. Москвіна, О. Цибенко є міркування, що створюють можливість формування гносеологічної перспективи вивчення творчості С. Пшибишевського в компаративних аспектах рецепції та типології.

Твори польського письменника досі не перекладені українською мовою (виняток становить поема в прозі „З циклу Вігілій” („Свят-вечори”), яку переклав А. Крушельницький у 1899 році). Ознайомлення українського читача з художньою спадщиною польського митця відбувалося через першотвори (українська інтелігенція в силу історичних обставин володіла польською мовою) та завдяки російським перекладам у Східній Україні.

Відтак існує нагальна необхідність простежити типологічно близькі явища у творчості С. Пшибишевського та українських митців кінця XIX – поч. XX ст. Це зумовлено ще й потребою залучення до аналізу творів не лише галицько-буковинських письменників (як це траплялося в окремих розвідках вітчизняних літературознавців), а й представників Наддніпрянської України.

Часові межі дослідження зумовлені тим, що саме в період кінця XIX – поч. XX ст. простежуються типологічно близькі явища та процеси на тематичному, стилістичному рівнях творів В. Стефаніка, О. Кобилянської, В. Винниченка та С. Пшибишевського.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано в межах комплексної теми „Літературний процес та творча індивідуальність

письменника: компаративний аспект”, яку розробляє кафедра світової літератури ДВНЗ „Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”. Тема дисертації ухвалена вченою радою ДВНЗ „Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (протокол № 6 від 2 квітня 2002 року) і затверджена на засіданні Бюро науково-координаційної ради НАН України з проблеми „Класична спадщина та сучасна художня література” при Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (протокол № 3 від 9 липня 2002 р.).

Мета дослідження полягає у визначенні логіки, динаміки й основних чинників рецепції творчості С. Пшибишевського в українській та польській літературах кінця XIX – поч. XX ст.; у відстеженні типологічних збігів і відмінностей у творчості польського митця та українських письменників (В. Стефаника, О. Кобилянської, В. Винниченка), спричинених як міжособистісними зв'язками С. Пшибишевського з українськими діячами культури, так і об'єктивними закономірностями розвитку літературного процесу зазначеного періоду.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- окреслити основні тенденції сприйняття творчості С. Пшибишевського у Польщі в контексті літературного розвитку країни;
- простежити напрями та форми рецепції творчого доробку С. Пшибишевського в українському літературному середовищі вказаної доби;
- здійснити типологічний аналіз творів С. Пшибишевського та В. Стефаника на рівні художньо-естетичних домінант;
- виявити спільні та відмінні риси творчості С. Пшибишевського й О. Кобилянської крізь призму ролі музики та звукопису в художній канві малої прози письменників;
- визначити стильові особливості драм С. Пшибишевського та В. Винниченка на тематичному, імагологічному, сюжетно-композиційному рівнях.

Об'єктом дослідження є рання есеїстика С. Пшибишевського („До психології творчої особистості. Шопен і Ніцше. (Ч. I) Оля Гансон. (Ч. II)”), теоретичні дослідження („Confiteor”, „Довкола експресіонізму”, „Про драму і сцену”, „Генеза Духу”, „Поворотна хвиля”, „Про нове мистецтво”, „З кувявської глибини”, „На маргінесі твору Еверса”, „До проблеми смерті”, „До проблеми психології творчості”, „Гола душа”), поеми в прозі („Біля моря”, „Андрогине”, „Внебовходження”, „Свят-вечори”, „Поминальна меса”), романістика („З глибини”, „На дорогах душі”) і тексти художніх творів українських письменників кінця XIX – поч. XX ст., зокрема В. Стефаника, О. Кобилянської, В. Винниченка.

Предметом наукового осмислення є особливості та форми оприявлення рецепції творчої спадщини С. Пшибишевського в українському літературному процесі кінця XIX – поч. XX ст., а також типологічні збіги і розбіжності в жанрово-стильових особливостях малої прози та

драматургії С. Пшибишевського й українських письменників: В. Стефаніка, О. Кобилянської, В. Винниченка.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять праці фахівців у галузі літературної компаративістики: О. Білецького, В. Будного, Ю. Булаховської, Г. Вербеса, О. Веретюк, О. Веселовського, Р. Гром'яка, А. Гурдуза, А. Гутнікевича, М. Гловінського, О. Діми, Д. Дюришина, В. Жирмунського, Д. Затонського, М. Ільницького, В. Матвіїшина, М. Моклиці, В. Моренця, Д. Наливайка, І. Неупокоевої, Л. Оляндер, С. Павличко, М. Подрази-Квятковської, І. Папуші, Я. Поліщука, Р. Радішевського, С. Хороба, Д. Чижевського, С. Яковенка, Г. Янашек-Іванічкової та ін. Теоретичним підґрунтям для виокремлення понятійно-категоріального інструментарію та історико-літературознавчою базою в роботі стали наукові праці українських учених: Р. Голода, Т. Гундорової, І. Денисюка, Ю. Коваліва, І. Козлика, М. Кодака, Н. Копистянської, Ю. Кузнецова, З. Лановик, М. Лановик, В. Лесина, С. Луцак, П. Ляшкевича, М. Медицької, Л. Мороз, М. Наснка, Є. Нахліка, С. Павличко, Ф. Погребенника, Б. Рубчака, В. Фашенка, І. Франка, С. Хороба, О. Черненко, Я. Яреми й ін. У дослідженні спираємося на праці польських дослідників творчості С. Пшибишевського: Е. Бонецького, П. Дибеля, Г. Матушек, Р. Таборського та ін.

Методи дослідження. У дисертації використано системний літературознавчий компаративний підхід, що передбачає органічне поєднання основних принципів порівняльно-історичного (для вивчення літературних взаємин С. Пшибишевського з представниками українського письменства), типологічного, біографічного, історико-генетичного та історико-функціонального методів вивчення літератури (для окреслення основних ліній типологічних взаємодій (спільного і відмінного) творчості С. Пшибишевського й українських письменників на різних рівнях художньої системи літературного твору).

Наукова новизна дисертації полягає в тому, що в ній **уперше** в українському літературознавстві системно розглянуто рецепцію творчості С. Пшибишевського в дискурсі українського літературного процесу кінця XIX – поч. XX ст. та з'ясовано значущість особистого внеску письменника в розвиток українсько-польських літературних взаємин, встановлено підґрунтя й основні вектори порівняльної характеристики творів польського й українських авторів означеного періоду. У науковий обіг уведено маловідомі критичні дослідження творчого доробку С. Пшибишевського, архівні матеріали, а також твори, які не перекладено українською мовою.

Практичне значення результатів дослідження пов'язане з тим, що їх можна використовувати під час вивчення українсько-польських літературно-мистецьких взаємин у нормативних курсах (спецкурсах, спецсемінарах тощо) з історії української та польської літератур кінця XIX – поч. XX ст., при написанні курсових, дипломних, магістерських та

дисертаційних праць, а також під час підготовки підручників і навчальних посібників з відповідних навчальних дисциплін.

Апробація роботи. Роботу обговорено та рекомендовано до захисту на спільному засіданні кафедр світової літератури й української літератури ДВНЗ „Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника” (протокол № 9 від 28 грудня 2010 р.). Основні положення та результати дослідження виголошено у формі доповідей на *міжнародних наукових конференціях*: „Українська література в загальноєвропейському контексті” (Ужгород, 2002), „Актуальні проблеми історичної та теоретичної поетики” (Кам’янець-Подільський, 2006), „Криза теорії” (Чернівці, 2007), „Стан досліджень поліетнічного культурного спадку давньої Речі Посполитої” (Білосток, 2009), „На пограниччях літератури” (Краків, 2010), „Ягеллонська Європа” (Ольштин, 2010), „Поетика містичного” (Чернівці, 2010), „Василь Стефаник та українська література кін. XIX – поч. XX ст.” (Івано-Франківськ, 2011); на *всеукраїнських конференціях*: „Актуальні питання зарубіжної літератури та теорії літератури” (Чернівці, 2002), „Українсько-польські літературні взаємини” (Луцьк, 2002), „Актуальні проблеми сучасної компаративістики” (Бердянськ, 2007), „Творчість М. В. Гоголя в контексті світової культури (до 200-річчя від дня народження)” (Івано-Франківськ, 2009), „Викладання зарубіжної літератури: проблеми та досягнення. Султанівські читання” (Івано-Франківськ, 2009); на *щорічних наукових звітних конференціях* викладачів та аспірантів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (2000–2011).

Публікації. Основні положення дисертаційного дослідження викладено в одинадцятьох публікаціях, десять з яких надруковано у фахових виданнях, ліцензованих ВАК України (всі одноосібні).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків і списку використаної літератури (496 позицій). Загальний обсяг дисертації – 222 сторінки, з них – 178 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, її актуальність; визначено мету, предмет, основні завдання дослідження; розкрито його наукову новизну, практичне значення; подано інформацію про апробацію і публікацію його результатів, структуру й обсяг праці.

У першому розділі – „**Творчість Станіслава Пшибишевського в рецепції польського та українського літературознавства**” – проаналізовано логіку й динаміку рецепції доробку С. Пшибишевського в польській та українській науці про словесність, охарактеризовано передумови, які визначали відбір творів для перекладів та їх інтерпретацію в польському й українському літературних процесах. У підрозділі *1.1* – „**Творчість С. Пшибишевського в**

літературно-критичній реценції польських науковців” – простежено реценцію творчості С. Пшибишевського в польському літературознавстві та розглянуто її в розвитку. Встановлено найбільш активні періоди дослідження творчої спадщини письменника, дано оцінку періодам, коли спостерігається помітне зменшення інтересу критиків до художнього доробку митця. Виявлено, що контroversійність С. Пшибишевського як особистості й митця знаходить суперечливу інтерпретацію в різні періоди історико-культурного розвитку Польщі залежно від світоглядних та естетичних чинників того чи іншого часу.

У Львові впродовж 1900–1903 рр. було опубліковано перші ґрунтовні дослідження творчості С. Пшибишевського (З. Лесер „Неврастеніки в літературі. Станіслав Пшибишевський”, 1900), П. Хмельовський „Найновіші напрями в нашій поезії”, 1901), В. Пресер „Станіслав Пшибишевський. Літературне дослідження”, 1903)). Протягом 1902–1903 рр. у Польщі вийшло друком вісім монографій, присвячених дослідженню художніх особливостей спадщини С. Пшибишевського. У цей час поляки проявляли найбільший інтерес до його художніх здобутків, що пояснюється активним розвитком модерних (аміметичних) тенденцій у польській літературі, а також творчою активністю самого автора. До найґрунтовніших праць належать розвідка у співавторстві А. Галецького, З. Битковського та П. Хмельовського „Літературні характеристики” (1902), студії Ю. Новінського „Станіслав Пшибишевський” (1902), М. Кшимуської „Літературні студії” (1903), де відзначено новаторство тематики, високий рівень художності творів письменника, його належність до новітнього європейського руху.

Причини помітного нехтування творчою спадщиною письменника упродовж 1904–1922 рр. полягали у спрямованості на виховання суспільства в дусі романтичних ідеалів у післяреволюційний час, а також у трагічному баченні поляками власного майбутнього після Першої світової війни, в обмеженні свободи людини в тогочасній Польщі тощо.

У 40–х – 50–х рр. ХХ ст. спостерігається спад зацікавлення творчістю С. Пшибишевського. Так, у 1946 р. опубліковано єдине дослідження А. Рогальського – „С. Пшибишевський – філософ-мораліст”, де доводиться думка, що в час націєтворення художня спадщина польського письменника також є актуальною, оскільки його герої часто демонструють здатність до самопожертви. Відсутність наукових праць про С. Пшибишевського у цей період пояснюємо також зародженням дискусії про нові шляхи розвитку літератури та розгортанням соціалістичного реалізму, що був несумісним із модерними новаціями С. Пшибишевського.

Новим етапом в освоєнні творчості письменника був 1981 р., коли у Польщі з’являються студії компаративного характеру, а також досліджується новаторство С. Пшибишевського в жанрі драматургії. Найбільш ґрунтовними у цьому аспекті є праці К. Лучинського, С. Мразека. У цей час відбуваються конференції, з’являються два наукові видання: „Слов’яни в світі антинорм

С. Пшибишевського” (1981) і збірник статей за редакцією Г. Філіпковської „С. Пшибишевський. У п’ятдесяту річницю пам’яті письменника” (1982).

Кінець ХХ ст. позначений появою в Польщі монографій Е. Бонецького «Структура „голої душі”. Дослідження про С. Пшибишевського» (1993), П. Дибеля „Обірвані стежки: Пшибишевський – Фройд – Лякан” (2000) та Г. Матушек „Der geniale Pole? Німці про С. Пшибишевського” (1993), „Станіслав Пшибишевський – сучасний письменник. Есе і проза – спроба монографії” (2008), у яких творчість польського митця розглянуто з погляду новітніх філософських, психологічних парадигм (ніцшеанства, фрейдизму, концепції „колективного підсвідомого” К. Г. Юнга, постструктуралізму).

Підрозділ *1.2 – „Художній доробок польського письменника в осмисленні та оцінках українських критиків”* – присвячено дослідженню рецепції творчості письменника в українському літературному просторі. Зокрема, простежено її еволюцію, відзначено сприятливі періоди, встановлено причини замовчування, проаналізовано чинники, які спонукали дослідників звернутися до творчої спадщини С. Пшибишевського.

Першість в ознайомленні українських читачів із творчістю польського митця належить В. Стефанику. Прикметно, що С. Пшибишевський став одним із популяризаторів новелістики українського автора в Польщі, упродовж 1899–1900 рр. публікував його новели в журналі „Życie”, високо оцінив їхній художній рівень. Вивчення творчих взаємин між письменниками дає підстави стверджувати, що спілкування С. Пшибишевського із В. Стефаником мало двосторонній вплив.

У 1899 р. у львівському журналі „Живі струни” А. Крушельницький опублікував власний переклад українською мовою поеми в прозі С. Пшибишевського „Із циклю Вігілій”, який досі залишається єдиним перекладом твору польського митця в Україні.

Процес входження творчого доробку С. Пшибишевського в духовний простір українців відбувався, з одного боку, завдяки самому авторові, який упродовж 1899–1906 рр. приїздив із доповідями на терени як Галицької, так і Наддніпрянської України, з іншого, – за посередництва російської літератури. У Львові панувала демократична літературна атмосфера, вирували новаторські ідеї, які й створювали належне середовище для сприйняття художньої спадщини С. Пшибишевського. Представники угруповання „Молода Муза”, а також А. Крушельницький убачали у творах С. Пшибишевського новаторські риси, висловлювали захоплення його художніми здобутками.

І. Франко власними критичними судженнями сформулював існування невіршеної проблеми у творчості С. Пшибишевського – нез’ясованість генологічної сутності його художнього доробку. Український письменник не сприймав різного роду абсолютизацій (зокрема ідеалізування, яке відстоювала частина галицьких митців, а також „новітньої” естетики потворного). О. Кобилянська була обізнана із творами С. Пшибишевського, однак не сприймала їх через апологію зла,

страждання та занепаду. Епістолярій В. Стефаника та О. Кобилянської підтверджують підвищений інтерес до творів С. Пшибишевського в Україні упродовж 1896–1903 рр., коли письменник був популярним у Польщі.

Інформативно важливою для з'ясування особливостей засвоєння доробку С. Пшибишевського в Україні є кореспонденція Лесі Українки за 1900 р. та її критичні зауваги стосовно творчості письменника, висловлені в 1901 р. у статті „Заметки о новейшей польской литературе”, яка була опублікована в журналі „Жизнь”. Поетеса титулувала польського автора „жерцем нової релігії мистецтва”, відзначила всю суперечливість його поглядів стосовно повної творчої свободи. Леся Українка редагувала переклад твору С. Пшибишевського „Апострофа к Королю-Духу на пороге нового столетия: поэма в прозе Станислава Пшибишевского памяти Юлиуша Словацкого”, здійснений перекладачем, відомим тільки за криптонімом М. К.

Починаючи з 1900 р. публікуються численні дослідження творчості польського митця в Росії, де поширилась „мода” на С. Пшибишевського (В. Висоцький, С. Давидов, Є. Деген, В. Короленко, В. Фельдман та ін.). У цей час масово видаються твори письменника, про нього пишуть статті, есе, ставлять його п'єси. У східнослов'янському культурному просторі чи не найповнішу репрезентацію спадщини польського автора маємо російською мовою.

У 1909–1914 рр. інтерес до творчості С. Пшибишевського простежується на сторінках журналу „Українська хата”, у якому друкувалася поезія і проза письменників-модерністів Галичини та Наддніпрянської України. „Хатяни” прославляли автономну дію сильних особистостей, які стоять вище від загальної маси. У цьому українські критики солідаризувалися із С. Пшибишевським. Концепти „самотності митця”, „самоцінності мистецтва”, „естетизму” перегукувалися з ідеями С. Пшибишевського, що не могло не привернути увагу речників журналу „Українська хата” М. Євшана та М. Сріблянського. Важливий внесок у поширення ідей С. Пшибишевського в українському літературному середовищі здійснив М. Вороний, який пропагував естетизм, відхід від шаблонності, проте не визнавав „штуки без ідеї”. У книзі „Театр і драма”, що складалася зі статей, опублікованих у 1911–1912 рр. у журналі „Літературно-науковий вісник” і газеті „Рада”, а також у розвідці „Драма живих символів” М. Вороний поширює новаторські ідеї польського письменника стосовно „нової драми”.

Творчим доробком С. Пшибишевського в Україні зацікавилися після Першої світової війни. У 1918 р. критик місячника літератури, мистецтва та громадського життя „Шлях” (Київ, 1918–1919) Й. Зоранчук, узявши за назву власної статті „Шляхами душі. Диференціація індивідуума” заголовок твору С. Пшибишевського „Шляхами душі”, відзначив, що душа – то невід'ємний складник індивіда та найцінніший у житті людини елемент, до якого прагнуть віднайти шлях письменники. Творчість С. Пшибишевського він вважав яскравим прикладом для усвідомлення сутності символістської й експресіоністської естетики. Замовчування імені С. Пшибишевського в

українському літературознавстві упродовж наступних 1919–1927 рр. пояснюється постреволуційним періодом і часом виборювання українцями власної державності, що вимагало утвердження національних ідеалів і в художній творчості.

У 1927 р. символіст В. Бобинський у львівському журналі „Вікна” (№ 2) надрукував посмертну згадку „Станіслав Пшибишевський”, у якій поінформував про особливості творчості польського митця, наголосивши на значущості його новацій для польського літературного процесу.

У відділі рукописів Центрального державного історичного архіву України у Львові (фонд 26, опис 4, справа 286) ми виявили архів дослідника Натана Качки, який цікавився творчістю польського письменника, сприяв популяризації його художнього доробку серед українсько-польських читачів. Ці архівні матеріали досі ніде не друкувалися. Для дослідників творчості С. Пшибишевського студія Н. Качки „Естетика Станіслава Пшибишевського”, датована 1930 р., становить особливий інтерес. У ній автор здійснює огляд літературної спадщини С. Пшибишевського, заглиблюючись у сутність його естетичних поглядів, вказує на чинники, які мали значний вплив на формування світогляду митця.

Кінець ХХ і поч. ХХІ ст. в українському літературознавстві знаменується появою вагомих досліджень Г. Веселовської, Т. Гундорової, І. Михайлина, Н. Паскевич, В. Хархун, присвячених дослідженню творчості С. Пшибишевського. Розвідки відзначаються об’єктивністю критичних суджень і репрезентують творчість письменника як непересічного модерніста європейського рівня.

У другому розділі – **„Модерністський дискурс С. Пшибишевського і творчість українських письменників кінця ХІХ – початку ХХ століття: компаративний аспект”** – проаналізовано типологічні збіги та відмінності у творчості С. Пшибишевського й українських письменників кінця ХІХ – поч. ХХ ст.: В. Стефаника, О. Кобилянської (у жанрі малої прози), В. Винниченка (у драматургії).

У підрозділі 2.1 – **„Танатологічні мотиви у малій прозі С. Пшибишевського і В. Стефаника”** – шляхом зіставлення поем у прозі С. Пшибишевського „Поминальна меса”, „Свят-вечори”, „Біля моря”, „Андрогин” та новел В. Стефаника „Катруся”, „Виводили з села”, „Лесева фамілія”, „Новина”, „Портрет”, „Сама-саміська”, „Стратився”, „Скін” і поезії в прозі „Чарівник” розглянуто своєрідність художньої інтерпретації проблеми смерті.

С. Пшибишевський, як і В. Стефанік, увіковічнює існування людини через смерть, реінкарнуючи її в іншому вимірі. Однак якщо польський письменник одразу відмежовує своїх персонажів від навколишнього світу і цим підтверджує невідворотність їхньої смерті, то В. Стефанік уводить героїв, з одного боку, у звичне селянське середовище, де вони мають знайти способи виживання в безвихідних ситуаціях, з іншого, – у всесвітні виміри, де душа продовжує

своє існування після смерті. С. Пшибишевський і В. Стефаник прагнуть загострити повноту безвиході, у якій знаходиться людина в земному бутті. Прихід смерті у творах обох митців передається шляхом поєднання натуралістичної та експресіоністичної образності.

Помітну роль у розкритті психіки персонажів перед смертю, їхнього „підсвідомого” виконують флористичні образи: у В. Стефаника це квіти загалом, у С. Пшибишевського – два нарциси, вінок зів’ялих квітів. Флористика у творах обох письменників здійснює сугестивну функцію, викликаючи в автора та персонажа картини враження з минулого, з дитинства й водночас символізують нереалізовані бажання. Проте якщо у прозі С. Пшибишевського домінують еротичні спогади, то у новелах В. Стефаника вони мають філософський характер.

Вагоме значення в підсилненні трагізму людського існування відведено пейзажам, які у творах обох митців виконують роль паралелізмів. Картини природи конструюються за канонами експресіоністичної поетики, з домінуванням червоного кольору та негативною конотацією, відтінками кривавості, що експонує апокаліптичні передчуття, страх, тривогу. Наявні оптично-колеристичні образи („ангели”, „згасле сонце”, „криваве небо”, „пурпурове пошматоване небо”) провіщають смерть, підтверджують жахливість її приходу; польський і український автори концентрують увагу на червоних, білих та сірих кольорах, що символізують застиглість, статичність, інертність.

Типологічні розбіжності простежуються у способі інтерпретації письменниками солярних образів. Для героїв В. Стефаника сонце виконує життєдайну функцію, натомість персонажі С. Пшибишевського у злитті з сонцем убачають засіб еманції, тілесного екстазу, виходу у вищі світи, трансформації в божество.

Особливого сенсу у творах українського і польського митців набуває ключове слово „терпіння”. У творах В. Стефаника воно впливає із самої природи існування, де людина – безпорадна істота, що постійно відчуває страх, розпач, не здатна зрозуміти свою сутність та призначення. С. Пшибишевський, аналізуючи порубіжні екстатичні, аморальні стани, які є виявом внутрішнього дуалізму особистості, вказує на іншу можливість буття, творить власну його концепцію. Відхід від моральності, невміння прислухатися до власного серця стають причинами смерті героїв творів С. Пшибишевського. Тему смерті митці інтерпретують крізь призму часопростору. Вона, за С. Пшибишевським, – це рух висхідний, у напрямку неба, сонця. Стефаникові персонажі повільно вмирають у реальному соціумі, тому їхня смерть символізує єднання із землею як материнським лоном. Однак у творах обох письменників болісне переступання порогу життя і смерті призводить персонажів до звільнення від тягаря мук і терпінь, від марнотного існування у „світі речей”, від важких обіймів „світової скорботи”. Аналогії простежуються і на морально-етичному рівні. Смерть стимулює героїв до переосмислення власних вчинків, до усвідомлення гріховності своєї душі.

У підрозділі 2.2 – „Музична образність у творчості С. Пшибишевського та О. Кобилянської” – на основі компаративного аналізу прози С. Пшибишевського й О. Кобилянської досліджено особливості музичного символу у фантазії О. Кобилянської „Impromptu phantasie”, у новелах „Битва”, „Valse mélancolique” та есе С. Пшибишевського „До психології творчої особистості”, поемах у прозі „Біля моря”, „Поминальна меса”, „Свят-вечори”.

Типологічна схожість у творчості С. Пшибишевського й О. Кобилянської зумовлена суспільними, культурними та літературними чинниками, зокрема науковими відкриттями у сфері психології, філософськими ідеями часу. Загальна духовна атмосфера сприяла зосередженню уваги авторів на категоріях серця, душі. Обидва митці захоплювалися музикою Ф. Шопена, що знайшло своє відображення у їхніх творах, сприяло омузичненню їхньої прози.

Настроевість є однією з характерних рис художніх систем ранніх творів письменників. Вони акцентують на слухових асоціаціях, дія для них є вторинною, шум часто віщує зловісну, наростаючу небезпеку.

Синтез зорових („золотисті миготячі блискавиці”, „музика блиску”, „чорні злі духи”) і слухових („вирубка лісу”, „грим”, „лящання”, „потік дощу”, „тріскання”, „шум”) образів (однак із перевагою останніх) стає домінантним принципом художньої організації творів письменників. Завдяки цій особливості посилюється загальна експресивна (у С. Пшибишевського) та експресивно-лірична (у О. Кобилянської) тональність опису природи, що перебуває у стані очікування. Однак якщо польський митець створює картину змінних, пульсуючих переживань героя, які є словесним втіленням музичного твору, то О. Кобилянська тонко поєднує психологічно вмотивований кольоровий спектр і музичні враження. С. Пшибишевський конструює динаміку перебігу тонів, увиразнюючи марево, що поступово розчиняється. Особливого емоційного напруження польський письменник досягає з допомогою „музичних” метафор („болючі, гучні гами”, „дзвінки акорди арфи”, „грим, що розриває повітря”), які пробуджують слухові асоціації тріщання, лящання і грому, хаосу, руйнації. Важливим засобом передавання звуків у творах письменників є опис слухових вражень від падання дощу: у С. Пшибишевського постають асоціативні образи „вогняних сліз світу”, у О. Кобилянської – „дощового хлипання”.

Звукової образності митці досягають завдяки висхідній градації, алітерації шиплячих і свистячих звуків, що викликають відчуття моторошності й трагізму. Однак у О. Кобилянської вони експонують співчуття, співпереживання, натомість у С. Пшибишевського – розкутість, бурхливість, непередбачуваність природної стихії.

С. Пшибишевський демонструє власне новаторство в техніці живопису: прийом чорних плям, оптичного зменшення образу сонця, апокаліптичні видіння, швидкі миготіння, вібрація і взаємоперехід кольорів відбуваються під впливом освітлення та трансформацій у розірваному повітрі, відтінків, запахів, які додають зображуваним картинам динамічності й експресивності.

О. Кобилянська прагне передати незначні звукові зміни у природі, що є проекцією емоційно-душевних переживань ліричного героя. Вона створює картини з раптових звуків, які поступово перетворюються у відстань між відтінками кольорів: вібрація звукового напруження поєднується із грою між численними тонами барв, які породжують зміну почуттів людини. У поемі в прозі „Біля моря” С. Пшибишевського та новелі „Битва” О. Кобилянської трагізм людського буття підсилюється тишею, що раптово переривається криком.

Музика, яка стає органічним складником поетики словесної творчості, допомагає створити не тільки слухові, а й зорові образи, експонує особливу мелодійну насиченість художньої оповіді, дозволяє заглибитися у внутрішній світ героїв.

У підрозділі 2.3 – *„Стильові особливості драм С. Пшибишевського та В. Винниченка (на матеріалі п'єс „Сніг” та „Чорна Пантера і Білий Ведмідь”)* – аналізується стильова схожість та відмінність у драматичних творах письменників.

У західноєвропейській драматургії на рубежі століть відбулася зміна типів художнього конфлікту. Конфлікт, типовий для міщанської драми, що виявлявся в боротьбі протилежних характерів, які представляли полярні соціально-історичні сили, втратив свою актуальність і модифікувався у внутрішній, психологічний. Загалом творчість письменників споріднює тип конфлікту: переплетення зовнішнього із внутрішнім при домінуванні останнього. На поетикальному рівні спільним для С. Пшибишевського і В. Винниченка є творче поєднання елементів натуралізму, експресіонізму й символізму. Спільними продуктивними стильовими рисами слід вважати відкритість модельованих драматургами конфліктів, розраховану на діалог із читачем. З метою точнішого відтворення внутрішнього конфлікту С. Пшибишевський і В. Винниченко зовнішньо „роздвоювали” своїх героїв на різні іпостасі, які б виражали протилежні аспекти діалектичних думок, душевних колізій, переживань. Прагнення авторів заглибитись у душевні конфлікти сприяло редукуванню дії, синтезуванню монологічного та діалогічного мовлення, що вимагало й своєрідного синтаксису: використання уривчастих незакінчених речень, розрахованих на обізнаність реципієнта.

Близькою є і проблематика драм обох митців: питання моральних якостей людини, шлюбу та сім'ї, співіснування емпіричного і метафізичного, влади інстинктів, заглиблення у психологію людини, гендерні питання. Якщо герої С. Пшибишевського підкоряються абсолютно безмежній владі підсвідомості, що штовхає їх до гріхопадіння, а до катарсису приходять лише дорогою численних страждань, то герої В. Винниченка часто знаходяться на межі між раціональним та ірраціональним, праведним і гріховним, не можуть узгодити внутрішні суперечливі ідеали, а тому страждають від експериментів над собою.

Вчинки персонажів у драмах В. Винниченка мають логічну, психологічну мотивацію, дії ж героїв С. Пшибишевського зумовлені впливом містичних сил. Над героями польського драматурга

тяжіє фатум, гріховність роду. А у В. Винниченка важливим детермінантним чинником є індивідуальна філософія, особистісні ідеї, принципи кожного з героїв, яким вони не зраджують. Стильові розбіжності простежуються в темпоритмі розвитку конфлікту. У С. Пшибишевського він розмірений, меланхолійний, підпорядкований сугестії; у В. Винниченка – стрімкий, поривчастий, експресивний.

Рисою, що вказує на відмінність творчої манери письма драматургів, є використання в творах С. Пшибишевського ускладнених діалогів (діалог, що містить у собі монолог), які допомагають глибшому розумінню конфліктів у душах персонажів, сприяють динамічному розвитку дії, увиразненню сенсу екзистенції. Натомість В. Винниченко подібного ефекту досягає за допомогою незакінчених конструкцій, які формують підтекст. Зрештою, обидва митці активно й успішно впроваджували в драматургії елементи європейської „нової драми”.

У **Висновках** підсумовано основні результати дослідження. Феномен польського письменника, епізодичну динаміку рецепції його творчості в Україні, активну в Росії, менш активну в Польщі досліджено в діахронічному аспекті.

С. Пшибишевський прагнув відокремити мистецтво від емпіричної дійсності, зробивши предметом його зацікавлення метафізичні сфери. Візійні картини світу, поєднання містики душі з віталізмом тіла, демонізація і сакралізація еротики та великий чуттєвий діапазон його творів викликали неоднозначну оцінку серед літературознавців. Простеживши процес входження С. Пшибишевського в культуропростір України та Польщі, виокремлюємо домінантні ідеї (зокрема „голої душі”, анархосатанізму, „Духу народу”), які ставали предметом досліджень науковців і сприяли активізації зацікавлення його творчістю. Причому в кожному окремо взятому літературному середовищі рецепіювали ті ідеї, які були найбільш відповідними до превалюючих у цих літературах тенденцій. Вивчення сприйняття творчості С. Пшибишевського в українському та польському літературознавстві дозволяє визначити особливості розвитку обох літературних систем у той чи інший період, а також цілісно дослідити художній феномен С. Пшибишевського. Рецепція в польському письменстві сприяла виявленню зміни акцентів у творчості С. Пшибишевського з фізіологічної детермінації людської сутності на утвердження елементів „психічного натуралізму” (Е. Бонецький). Рецепція в Україні оприявила проблемно-тематичний рівень його творів, зокрема перехід від космополітизму до національної ідеї, усвідомлення значущості „духу народу”. Окреслені тенденції сприйняття творчості польського письменника в Україні узагальнено спрямовані на виявлення близькості (В. Бобинський, Й. Зоранчук) амбівалентності (В. Стефаник) та протилежності (І. Франко) концептуальних установок естетичної свідомості С. Пшибишевського й українських літераторів.

У результаті зіставлення творчої спадщини С. Пшибишевського із творчістю В. Стефаника, О. Кобилянської, В. Винниченка виявлено низку подібностей і відмінностей.

У світоглядному аспекті спільність поглядів С. Пшибишевського та В. Стефаника проявляється у філософському тлумаченні життя і смерті як діалектичних категорій. У творах С. Пшибишевського смерть є наслідком нереалізованого бажання, нерозділеного кохання, у В. Стефаника вона набуває екзистенційного змісту. Смерть також увиразнюється за допомогою відповідних хронотопів: у поемах у прозі С. Пшибишевського простір розширюється до макрокосму, Всесвіту; у новелах В. Стефаника безмежний простір символізує вихід в інше буття. За допомогою колористики, зокрема домінування червоного кольору, який набуває ознак кривавості, досягається ефект емоційної напруги у творах обох митців. С. Пшибишевський і В. Стефаник впроваджували у власній творчості новаторські ідеї, зокрема синтезуючи складники поезики натуралізму й експресіонізму.

Порівняльний аналіз художнього доробку С. Пшибишевського та О. Кобилянської вмотивований, по-перше, наявністю контактено-генетичного зв'язку між митцями (українська письменниця була обізнана із працями польського автора); по-друге, їхнім захопленням музикою і тяжінням до синкретизму різних видів мистецтва у творчості. Музичні та малярські теми у творах красного письменства – характерна риса в українській і європейській літературах кінця ХІХ – поч. ХХ ст.

У поемах у прозі С. Пшибишевського присутні евфонізм стилю, ритмічність речень і мелодійність слова. Музичні образи передають колорит середовища, відіграють роль символів, що концентрують у собі художню ідею. Звукові асоціації у творах О. Кобилянської доповнюють психологічні характеристики героїнь, розкриваючи глибину їхнього внутрішнього світу, а також збагачують художні образи додатковими асоціативними значеннями, стимулюючи уяву читача. Творча манера письма С. Пшибишевського відзначається надривністю, емоційністю, що характеризує його як експресіоніста; натомість О. Кобилянська тяжіє до ліризації, чуттєвості, музичної асоціативності. Автори створюють широку градацію тиші як органічної частини природи.

У результаті компаративного аналізу драм „Сніг” С. Пшибишевського та „Чорна Пантера і Білий Ведмідь” В. Винниченка виявлено низку стильових відповідностей і диференційних характеристик. До ідейно-тематичних подібностей належить висвітлення проблем співіснування мистецтва і сім'ї, естетичного кредо митця та міщанської дійсності. Колізії між матеріальним і духовним, мистецтвом і дійсністю, старим і новим, правдою і брехнею, добром і злом постають рушіями конфлікту драм. Подібним в обох письменників є і спосіб конструювання характерів – творення так званих „живих символів”, „alter-ego” митців (Єва, Сніжинка), які генерують важливі філософські ідеї. Образи-фантоми у драмі „Сніг” С. Пшибишевського сприяють драматургічному вирішенню конфлікту, штовхаючи персонажів до самогубства; герої-резонери Винниченкової драми апелюють до здорового глузду інших персонажів. Фундаментальність колізій драм

корелюється розімкненням часопросторових відношень до рівня абсолюту, позаземних вимірів, коли людина сприймається як частина Всесвіту. Перенесення конфлікту із зовнішнього у внутрішній, у душу героїв послаблює дієвість драм, сповільнюючи їхній темпоритм: у С. Пшибишевського він меланхолійний, у В. Винниченка – надривно-емоційний. При цьому значних модифікацій зазнає монологічне й діалогічне мовлення.

Здійснене дослідження доводить, що українські письменники пильно стежили за розвитком світового літературного процесу й ніколи не намагалися самоізолюватися в обмежених рамках провінційного консерватизму та ретроградства. Вони цікавилися наймодернішими тенденціями у світовій літературі й саме в такому контексті сприймали творчість одного з найоригінальніших новаторів кінця XIX – поч. XX ст. – Станіслава Пшибишевського. Однак це зовсім не означає, що вітчизняні письменники сліпо наслідували західноєвропейські новації та зразки. В. Стефаник, О. Кобилянська, В. Винниченко вміли гармонійно поєднувати модерні тенденції в розвитку світової літератури з традиціями літератури національної, з особливостями індивідуальних творчих методів, а також із вимогами й потребами, які ставила перед ними та перед їхнім народом історична доба. Тож, можливо, саме завдяки цій здатності до „засвоєння-супротиву” інонаціональних культурних впливів українським письменникам вдалося зберегти не тільки оригінальність і неповторність індивідуальних авторських стилів, але й самобутність усієї української літератури.

Перспективою подальшого вивчення творчості С. Пшибишевського могли б стати студії, присвячені дослідженню манери письма польського митця у компаративному зіставленні з художньою спадщиною представників літературного угруповання „Молода Муза”, зокрема щодо схожості поглядів у розгляді проблеми естетичного кредо митця, концепції душі, містицизму. На часі – поява україномовних перекладів есе, поем у прозі, дискурсивних текстів, драматургії, романів письменника, а також монографічної праці про творчість С. Пшибишевського.

Основні положення дослідження висвітлено в таких публікаціях:

1. Ткачук Т. Станіслав Пшибишевський поза національними кордонами (на матеріалі хорватської критики і літератури) / Тамара Ткачук // Вісник Прикарпатського університету. Філологія : [зб. наук. праць / ред. кол. : В. Г. Матвіїшин (гол. редколегії) та ін.]. – Івано-Франківськ : Плай, 2001. – Вип. VI. – С. 181–189.

2. Ткачук Т. О. Літературно-естетичні погляди Станіслава Пшибишевського / Т. О. Ткачук // Питання літературознавства : [зб. наук. праць / ред. кол. : А. Р. Волков (гол. редактор) та ін.]. – Чернівці : Рута, 2002. – Вип. 9 (66). – С. 123–125.

3. Ткачук Т. Модерністичні тенденції Станіслава Пшибишевського в рецепції українських майстрів слова / Тамара Ткачук // Українська література в загальноєвропейському контексті : [зб. наук. праць / відп. ред. М. І. Сюсько]. – Ужгород : Ліра, 2002. – Вип. V. – С. 171–176.

4. Ткачук Т. Генеза і типологія раннього українського і польського модернізму (кін. XIX – поч. XX ст.) / Т. Ткачук // *Studia Methodologica* : [наук. альманах / ред. кол. : І. Папуша (відп. ред.) та ін.]. – Тернопіль : Ред.-вид. відділ ТНПУ, 2005. – Вип. 15. – С. 100–107.

5. Ткачук Т. О. Драми С. Пшибишевського „Сніг”, В. Винниченка „Чорна Пантера і Білий Ведмідь” та оповідання В. Пачовського „Жертва штуки” : типологічні паралелі / Т. О. Ткачук // Наукові праці Кам’янець-Подільського державного університету : Філологічні науки : [зб. наук. праць / відп. ред. Ю. О. Маркітанов]. – Кам’янець-Подільський : Абетка-НОВА, 2007. – Вип. 14, Т. 2. – С. 232–247.

6. Ткачук Т. Сильова спорідненість драм Станіслава Пшибишевського „Сніг”, Володимира Винниченка „Чорна Пантера і Білий Ведмідь” та оповідання „Жертва штуки” Василя Пачовського / Тамара Ткачук // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Серія : Філологія (Літературознавство) : [зб. наук. праць / ред. кол. : В. Г. Матвіїшин (гол. редколегії) та ін.]. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2006–2007. – Випуск XIII – XIV. – С. 190–198.

7. Ткачук Т. Художня інтерпретація мотиву смерті у прозі С. Пшибишевського та В. Стефаника / Тамара Ткачук // Питання літературознавства: [зб. наук. праць / ред. кол. : О. В. Червінська (гол. редактор) та ін.]. – Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 74. – С. 286–301.

8. Ткачук Т. Синтез мистецтв у творчості Станіслава Пшибишевського та Ольги Кобилянської / Тамара Ткачук // Українознавчі студії: [науково-теоретичний журнал / гол. ред. Василь Ґрещук]. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2007–2008. – № 8-9. – С. 479–490.

9. Ткачук Т. Особливості художнього мислення Станіслава Пшибишевського та Ольги Кобилянської / Тамара Ткачук // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Серія : Філологія (Літературознавство) : [зб. наук. праць / ред. кол. : В. Г. Матвіїшин (гол. ред. кол.) та ін.]. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2008. – Вип. XVII – XVIII. – С. 160–168.

10. Ткачук Т. Експлікація містичних образів і мотивів у творчості М. Гоголя та С. Пшибишевського / Тамара Ткачук // Вісник Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. – Серія : Філологія (Літературознавство) : [зб. наук. праць / ред. кол. : С. І. Хороб (гол. ред. кол.) та ін.]. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2009–2010. – Вип. XXIII – XXIV. – С. 237–245.

11. Ткачук Т. О. Проблема естетичного кредо митця у творчості С. Пшибишевського та українських письменників кінця XIX – початку XX століття / Т. О. Ткачук // Викладання зарубіжної літератури : проблеми та досягнення. Султанівські читання : Збірник статей [відп. ред. В. Г. Матвійшин]. – Івано-Франківськ : „Прут Принт”, 2010. – Випуск I. – С. 128–129.

АНОТАЦІЯ

Ткачук Т. О. Станіслав Пшибишевський і українська література кінця XIX – початку XX століття: рецепція і типологія. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.05 – порівняльне літературознавство. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2011.

У дисертаційному дослідженні визначено особливості та форми рецепції творчої спадщини С. Пшибишевського (1868–1927) в українському літературному процесі кінця XIX – початку XX століття, а також типологічні збіги та розбіжності в жанрово-стильових особливостях малої прози та драматургії С. Пшибишевського й українських письменників В. Стефаніка, О. Кобилянської, В. Винниченка. Уперше в українському літературознавстві системно розглянуто рецепцію творчості С. Пшибишевського в дискурсі національного літературного процесу хронологічно означеного періоду, з’ясовано значущість особистого внеску письменника в розвиток українсько-польських літературних взаємин та встановлено підґрунтя й основні вектори порівняльної характеристики творів польського й українських авторів на різних рівнях поетики літературного твору. У науковий обіг уведено маловідомі критичні дослідження творчої спадщини С. Пшибишевського, архівні матеріали, а також твори, які не перекладено українською мовою.

Відзначено вагомий внесок С. Пшибишевського у справу популяризації в польському літературному середовищі творчості В. Стефаніка і Т. Шевченка.

Ключові слова: рецепція, типологія, компаративний аналіз, модернізм, поема в прозі, танатологічні мотиви, стиль.

АННОТАЦИЯ

Ткачук Т. А. Станислав Пшибышевский и украинская литература конца XIX – начала XX века: рецепция и типология. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.05 – сравнительное литературоведение. – Тернопольский национальный педагогический университет имени Владимира Гнатюка. – Тернополь, 2011.

В диссертации определены особенности и формы рецепции творческого наследия С. Пшибышевского (1868–1927) в украинском литературном процессе конца XIX – начала XX вв.,

а также типологические сходства и различия жанрово-стилевых особенностей малой прозы и драматургии С. Пшибышевского и украинских писателей В. Стефаника, О. Кобылянской, В. Винниченко. Впервые в украинском литературоведении системно рассмотрена рецепция творчества С. Пшибышевского в дискурсе национального литературного процесса хронологически определенного периода, раскрыта значимость личного вклада писателя в развитие украинско-польских литературных отношений, установлена база и основные векторы сравнительной характеристики творчества польского и украинского авторов на разных уровнях поэтики литературного произведения. В научный оборот введены малоизвестные критические исследования творческого наследия С. Пшибышевского, архивные материалы, а также произведения, не переведенные на украинский язык.

В диссертации отмечен весомый вклад С. Пшибышевского в дело популяризации творчества В. Стефаника и Т. Шевченко в польской литературной среде.

Ключевые слова: рецепция, типология, компаративный анализ, модернизм, поэма в прозе, танатологические мотивы, стиль.

SUMMARY

T. O. Tkachuk. Stanislaw Przybyszewski and the Ukrainian literature of the late 19th – early 20th centuries: reception and typology. – On the right of the manuscript.

Thesis for the candidate's degree in philology on speciality 10.01.05 – Comparative Literature. – Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. – Ternopil, 2011.

The dissertation highlights the peculiarities and forms of the reception of literary works by S. Przybyszewski (1868–1927) in the discourse of Ukrainian literary process of the late 19th – early 20th centuries as well as typological similarities and discrepancies of genre and stylistic features of short prose and drama by S. Przybyszewski and Ukrainian writers V. Stefanyk, O. Kobylyanska, V. Vynnychenko. The research deals for the first time in the Ukrainian literary studies with the reception of literary works by S. Przybyszewski in the discourse of Ukrainian literary process of the chronologically defined period, specifies the significant personal contribution of the writer to the development of the Ukrainian-Polish relationships at different levels of the literary work artistic system. It introduced some unrenowned critical research materials of literary works by S. Przybyszewski as well as archival materials (which have not been translated into Ukrainian yet) into literary studies.

Having traced the process of integration of S. Przybyszewski into the cultural space of Ukraine and Poland, the dominant ideas have been singled out (namely that of the 'nude sole', anarchsatanism, national spirit) investigated by researchers and contributing to the interest in his works.

The substantial contribution of S. Przybyszewski to the promotion of literary works by V. Stefanyk and T. Shevchenko in the Polish literary environment has also been noted.

As a result of the comparative analysis of works by S. Przybyszewski and Ukrainian writers the number of similarities and differences on the thematic, stylistic and ideological levels has been revealed. At the thematic level we traced some similarities in the philosophical problems of existence, solitude, the essence of art and artists, deep psychologism and penetration into the human's subconscious sphere. The differences lie within elements of destructiveness, violation of exposure-response relationship, demonization and sacralization of erotic art in works by S. Przybyszewski on one hand and in advantage of the person's inner world over the external one, emphases on folk poetic symbols and cardiocentrism in the literary works by Ukrainian writers on the other hand.

The given research proves that the Ukrainian writers kept themselves thoroughly informed about the world literary process development and never tried to isolate themselves within the limits of conservatism and misoneism. They were deeply interested in the most modern tendencies in the world literature and literary works by one of the most original writers of the late 19th early 20th cent. S. Przybyszewski were considered in this very context. But it does not mean that native writers followed closely Western European innovations and patterns. V. Stefanyk, O. Kobylyanska, V. Vynnychenko were able to combine harmoniously modern tendencies in the world literature development with national literary traditions, with peculiarities of individual creative approaches as well as with the needs and requirements of the historical epoch. Due to this ability to simultaneous adoption and opposition of other national cultural influences Ukrainian writers managed to preserve not only the originality and uniqueness of their individual literary style but also the distinctive character of the whole Ukrainian literature.

Key words: reception, typology, a comparative aspect, modernism, poem in prose, thanatological motifs, style.